

DISSERTATIO IV.

DE METHODO.

CAPUT PRIMUM.

METHODUS ANALYTICA, AC SYNTHETICA.

236 Methodus generatim accepta est ordo, sive dispositio conveniens in rebus; sic methodicè res suas agere dicitur, qui ordinem convenientem in operando servat. Methodus scientifica, de qua nunc sermo nobis est, ad scientias vel comparandas vel tradendas pertinet: in *analyticam*, ac *syntheticam* vulgò tribuitur. *Analytica* sive *resolutionis* plerumque ad veritatem inveniendam usurpatur: est enim apta ratio totum in suas partes distribuendi, ut ex partium speculatione veritas detegatur. Exemplum in Chymia, à qua nomen accepit, habes luculentum artis *analyticæ*: quemadmodum enim actione ignis corpora resolvuntur, atque ex residuis partibus, quid eorundem compositionem ingrediatur, deducimus, ita in scientiis ad veritatem inveniendam, rem in partes dispescimus, ac partium inspectione, quid lateat deducimus, unde tot scientiarum theoremata, ac problemata dimanarunt. Idcirco methodus inventionis appellatur.

237 Synthetica methodus sive *compositio-*

nis est continua dispositio veritatum methodo *analytica* inventarum, ut eas aliis communicemus: propterea methodus *doctrina* est dicta, eo quod ad docendum aptissima sit. Geometria nitidissimum exemplar est methodi *syntheticæ*; simplicissimas veritates omnibus obvias proponens, è quibus gradum pedetentim faciens, atque unam alteri adnectens, ad sublimissima demùm theoremata, ac problemata conducit.

238 Utriusque methodi leges generales sunt. I. Ne quæstio aliqua versanda assumatur, cuius enodatio intellectus humani, aut proprii ingenii vires superare compertum sit. *Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam viribus*, monebat Horatius. *Quadraturam circuli*, ut ajunt, aut *punctum fixum* longitudinis geographicæ dimetiendæ inquisiturus, contra hanc legem peccaret.

239 II. Aptà materia ad tractandum inventa, quàm nitidissimè exponatur: vocabula ambigua, aut nonnihil obscuritatis præ se ferentia perspicuè exponantur, quo sensu accipienda sint, ostendendo. Quæ minus ad rem pertinent, omittantur, certa ab incertis separentur, quæ scitu necessaria sint, ad tractationem præmittantur.

240 III. Lex. Si materia in plures veluti ramos discriminatur, præmittenda est membrorum divisio, singulaque seorsim tractanda sunt. Nec enim imbecilla mens hominum plures res simul comprehendere valet. Cavenda tamen nimia subjecti divisio, quæ intellectum onerare solet, citiùs quam juvare (72); quemadmodum

et prolixa verborum copia, qua obscuritas, claritatis vice, diffunditur: quod etiam nimiae brevitatis vitium esse, notavit Horatius.

241 IV. Lex. Progressus ab una in aliam veritatem tum demum fiat, quum præcedens perfectè stabilita erit. Nam si fundamenta nuptaverint, ædificium corruat, necesse est.

242 V. Lex. Notiones mediæ inquirendæ sunt, è quibus progressus ab uno in aliud fieri possit; donec demum ad propositam quæstionis solutionem devenerimus. Certum enim est, *meditando artes extundi*, quod fieri non potest, nisi idearum mediolorum inventionem.

CAPUT SECUNDUM.

DE CRITERIO VERITATIS.

§. I.

Evidentia.

243 Magni nominis ab ingenio captandi inordinata cupido usque eo solet homines transversos agere, ut quod maximo naturæ humanæ probro ducendum sit, sustinere non erubescant. Nihil percipi posse, cimmericis omnia involura tenebris, intellectum perpetua illusionem versari, aliaque ejusmodi, Scepticorum commentum fuit, quod et Academicos nonnihil infecit, ac recentiorum quorundam absurdissima etiam antiquitatis inventa excitantium, ingenii egregium extat monumentum. Per hos Philosophos nullum est veritatis criterium, quo

verum à falso discernere possimus. Plerique tamen, quos non pudet cum cæteris hominum vera sentire, quatuor assignant criterii veritatis fontes: evidentiam, sensum communem, externos sensus, atque auctoritatem. Singillatim de his omnibus disserterendum est.

244 Ac primo quidem evidentiam jam inuimus (85) esse lumen illud mentis, quo rei veritatem æquè perspicuè attingimus, ac si illam nitidissimè intueremur. Bis tria sex componere, ita cuilibet sanæ mentis homini evidenter apparet, tamquam se in humanis degere, aut, quæ ipsi dicuntur, sentire. Quæ quidem evidentia è triplici capite originem ducit. 1. Ex intimo videlicet sensu, aut conscientia, qua rem in nobis fieri adèò ineluctabiliter sentimus, ut sciens, et prudens quis dissentire non possit. 2. Ex terminorum simplici perceptione, vel inter se comparatione, quæ quidem *immediatam* evidentiam præbent. Mediatam verò è legitimo ratiocinio, quo ex identitate, aut distinctione extremorum in tertio convenientiam, aut repugnantiam inter se deducimus. Quartum ego adderem evidentiam caput; innatam scilicet vim, ac securitatem, seu lumen rationis velis appellare, quo mens nostra tactu quodam interno, atque ineffabili, verum à falso secernit. Sed hoc fortassè ad unum ex supradictis capitibus revocari posse, quis contenderit? quod integrum cuique relinquo.

245 Candidè tamen fatendum est, nonnumquam evenire, ut quæ perspicua credebamus, atque in evidentibus posuimus, tractu temporis

illusiones mentis inventa sint. En igitur notas, quibus germanam à fucata evidentia discernere queas. I. Si ea, quæ nobis evidentia videntur, ab omnibus, qui se existere non dubitant, perinde habeantur, ac nos concipimus. Omnes enim ad unum falli, tantum sibi persuadebit, cui mens aliter conformata, ac ceteri habent, contigerit. *Consensus enim omnium hominum nature vox est*, ajebat Tullius. Quod si de rebus scientificis sermo sit, ea erunt in evidentibus computanda, quæ à viris doctis illius disciplinæ post longam discussionem, præsertim si plurimum ætatum examen sustinuerint, tales habentur. II. Sæpius ita perspicuæ res nobis apparent, ut vel sciens, et prudens quis assensum cohibere non possit. Quod si hæc vis veritatis constans semper sit, neque mutationem experiamus illius luminis mentem irradiantis; signum est, evidentiam genuinam adesse. Se existere, bis tria sex componere, ita perspicuè semper menti sistuntur, ut velis, nolis, assentire cogaris. III. Quæ, etiamsi primo statim aspectu assensum non extorquent, tamen intellectus vera judicavit, ac postea semel, iterum, ac sæpius tranquilla mente ad trutinam revocata, eandem continenter nobis perspicuitatis speciem referunt, ea in evidentibus totò collocare licet. Paralogismus enim, aut fallacia, fulguris instar, mentem claritate quadam perfundit; longam tamen discussionem sustinere non potest, quin latentem errorem prodat. Apparens enim evidentix fulgor, dum sæpius res versatur, mutatur, decrescit, ac tandem dissipatur,

IV. Si ex propositione, cujus veritas nobis evidenter objicitur, legitimo ratiocinio nihil deduci queat, quod absurdum sit, aut rectæ rationi adversetur. E vero enim falsum sequi non potest.

246 Schol. Propositiones quas hoc capite comprehendemus, ad metaphysicam citius, quàm dialecticam spectare nemo nescit: eas tamen hic enucleare decrevimus, ne à præactis notionibus separemus, quæ earum præludium sunt, ac deberent iterum reproduci, si ad metaphysicam hæc quæstiones traducerentur. Sit igitur

247 Positio prima. *Evidentia hactenus exposita tutissimum est veritatis criterium.* Prob. 1. Nisi quis desipiat, dubitare non potest se existere, vivere, cogitare, sentire etc.; at certitudo horum judiciorum ab evidentia modo hactenus exposito provenit: ea igitur est tutissimum veritatis criterium. 2. Eodem modo ac *me existere*, assentior huic veritati, *bis tria sunt sex*, atque aliis similibus; ita ut sciens, ac prudens serió dissentire nequeam; atqui hoc fieri non posset, nisi eademmet evidentia ejusmodi, ac superiores veritates proponerentur; ergo hæc perspicuitas optimum est veritatis criterium, etiam pro rebus extra me existentibus. Atque hæc quidem ad evidentiam immediatam (244): quod ad mediatam attinet, sic procedo. 3. Semel ac præcedentibus veritatibus assensi, non possum quin has immediatè ex illis deductas admittam: *si existo, alicubi existo: existentiam à me ipse non habeo* ect.: *si bis tria sunt*

sex, ter sex sunt duodevigiinti: atque innumera, quæ ex præcedentibus evidenti deductione inferuntur: perceptis enim dilucidè terminis, æquè ac præcedentes veritates, velim nolim, assensum extorquent, uti experientia omnes docet, qui sibi, atque aliis illudere in animum non induxerunt.

248 Confirmatur. Homines hactenus in actionibus suis, in scientiis, in artibus constanter experti sunt nullo errore se procedere, quoties ad leges evidentiæ prædictis insignitæ notis operantur: sic cibum sumis: dormitum petis, rationes ducis: geometra suas dimensiones: astronomus cursus siderum, eclipses, conjunctiones, distantias planetarum: artifices omnes sua artefacta: agricolæ terræ, sationumque culturam persequuntur, quin unquam nullus mentis compos dubitaverit, ea omnia aliter evenitura, atque hactenus experti sunt. Ergo ambigere non possumus, quæ perspicuitatis characteribus gaudent, falsa esse non posse: ac proinde metaphysicam certitudinem, ac scientiam (82) de his habemus. Demùm homo ab auctore suo rationis particeps conditus est: at rationis finis est veritas: ergo in id creatus est, ut veritatem assequeretur. At si nullum extat veritatis criterium, ipsam assequi homo non potest: nam etsi eam quandoque arriperet, certus se eandem obtinuisse numquam esse posset: ergo vel homo ratione præditus non est, aut medium ipsi datum est ad dignoscendam veritatem. Porro medium aliud nullum assignari potest promptius, universalius, tutius,

quàm evidentiā: ipsa igitur est veritatis criterium.

249 Corol. Ex dictis non invitè descendit optimum veritatis criterium esse regulas logicæ, ac præsertim ratiocinii leges (178, et seq.). Nam mediatam evidentiā (244) ratiocinando obtinemus: quamobrem si veritatem aliquam ratiocinio exegeris, ac deductionem ad leges prædictas, veluti ad lapidem lydium probaveris, ea servando, quæ n. 245 inter perspicuitatis notas recensuimus, evidentiā mediatam obtinebis, regulis logicæ in auxilium vocatis. Quod quidem viri docti, Wolfius, et Jaquierius adeò extendunt, ut veritatis criterium in regulis logicæ tantùm consistere affirmare non dubitent. Tamagna verò, non infirmæ notæ philosophus, sic Wolfium modestè rejicit: "Quomodo hoc Wolfius concludat, non video. Etenim potest logica præstare.... ut cognoscamus, utrum prædicatum propositionis demonstrabilis conveniat subjecto: at si propositiones indemonstrabiles sint, ad evidentiā est appellandum, non autem ad regulas logicales."

ARGUMENTA CONTRA POSITIONEM.

250 Arg. 1. Plura tractu temporis falsa detecta sunt, quæ à sapientissimis philosophis in evidentibus habebantur: ergo nullum datur veritatis criterium. R. *dist. ant.*: et ea erant prædictis evidentiæ characteribus supra expositis insignita, *neg. ant.*: et talibus notis carebant, *conc. ant.* Sanè plura sunt etiam in mathema-

ticis, quæ decursu temporis à perspicacioribus puri puti paralogismi inventi sunt: attamen quæ luculentioribus evidentiæ notis gaudent, neque hæc tunc detecta sunt falsa, neque deteguntur; quale est illud vulgare perspicuitatis exemplum: *anguli ad verticem oppositi æquales sunt*. Illa, quæ per longam deductionem, ac multiplicem consequentiarum seriem nimis implexè inferuntur, paralogismis obnoxia sunt; qui quidem, si latent, iterato examine à viris sagaci mente pollutibus tandem deteguntur. In præfatis paralogismis obscuritas quædam semper remanet, ac menti identidem obversatur, quæ prorsus aliena est à præfatis evidentiæ conditionibus.

251. Instabis 1. Quæcumque demùm sit cognitio, à sensibus initium ducit; atqui sensus fallere semper possunt: ergo quovis perspicuitatis caractere supponatur donata, falsitati obnoxia est. R. 1. *neg. major.* nam *me cogitare, existere, idem simul esse, et non esse* fieri non posse, atque alia ejusmodi, immediatè à sensibus non habentur. 2. *Dist. maj.* à sensibus, tamquam occasionem præbentibus cognitioni, initium ducit, *conc. maj.*, ita ut in ipsis veritas innitatur, ac per sensus obtineatur; *neg. maj.* Etiam si ad perceptionem sensatio quædam interna præcedere debeat, ab ea non dependet cognitionis veritas, aut falsitas, imò etiam ex fallaci mentis apprehensione, putà spectri ab imaginatione representati, certissima internæ cogitationis, ac perturbatæ mentis cognitio evidentiissima in nobis oritur.

252. Inst. 2. Si ad evidentiã genuinã

dignoscendam, opus est eadem prædictis notis insigniri, criterium ipsum alio criterio indiget: at hoc absurdum redolet; nam huic aliud etiam criterium assignari deberet, et sic deinceps; ergo etc. R. *dist. maj.* alio criterio indiget, ut *reflexè*, uti ajunt, cognoscatur, *transeat maj.* ut *directè* cognoscatur, *neg. maj.* Nullum criterium cujuscumque tandem scientiæ, aut veritatis sit, assignari potest, quod ad examen non revocetur, seu rectius ad applicationem in casu peculiari non trahatur: quod quidem non est criterium criterio adhibere, sed periculum facere, utrum notæ à criterio requisitæ inveniantur in casu singulari.

253. Schol. Brevitatis gratia plura hic cursum indicasse sufficiat, quæ ab irreligiosis auctoribus perperam in religionem intorquentur. 1. Consensus in *Polytheismum* non adeò universalis fuit, ut ad unum omnes populos secum abriperet: imò diversitas ipsa deorum ab ethnicis pro diversitate nationum inducta, satis probat, ipsos supremum numen agnoscentes, perperam ad res creatas hanc notionem transtulisse. Qui quidem universalis consensus, Divinitatis existentiam invictè probat: ipse in objecto assignando dissensus vanitatem cultus convincit. 2. Religionem christianam minimè ab evidentiã probamus; *fides enim est argumentum non apparentium*: quòd si evidens esset nostræ religionis veritas in sensu quæstionis, de quo solum procedit argumentum, meritum omne amplectendæ, ac sustinendæ fidei pessunderetur. 3. Fides non docet falsas esse sequentes

veritates. 1. *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* 2. *Omne totum est majus sua parte.* 3. *Idem corpus non potest eodem tempore pluribus in locis reperiri.* 4. *Mala sunt impedienda.* 5. *Nullus est culpæ capax, nisi existat.* Nam ad primam deveniendo, quo sensu in Trinitate explicandum sit axioma primum, de identitate in natura, non in personis, sacis à theologis enucleatum est. De corpore Christi in Eucharistia certum est à fide, inibi totum reperiri; quo modo autem in qualibet particula existat, varias explanationes admittit, quæ non sunt hujus loci. 3. Quod idem corpus in pluribus locis simul existere non possit, juxta leges quidem ordinarias naturæ manifestum est; quemadmodum et gravia deorsum ferri: at contradictionem involvere, nullus adhuc valida demonstratione ostendisse gloriabitur. 4. Quomodo mala impedienda sint, et quo sensu à Deo permittantur, postea videbimus. Demum peccatum originale nemo contrahit, nisi qui filiorum Adam numero adscriptus sit: locutiones illæ, *omnes in Adam peccaverunt*, atque alia ejusmodi, quo rectissimo sensu intelligantur, satis novit, qui religionem per religionis speciem irridere non audet, ut Baylius, qui hæc, ut pyrrhonismum promoveret, excogitavit. Hæredibus in testamentis, qui necdum lucem viderunt, plura legantur, injunguntur, coarctantur, quin ex eo deducat Baylius, hanc propositionem, *nullus est dominii capax, nisi existat*, à jure falsam declarari.

254. Argum. 2. Homo sæpiùs decipitur: er-

go potest semper decipi. R. *neg. consequentiam*, quæ à particulari ad universale deducit (183). Quod homo nonnumquam decipiatur, à naturæ humanæ conditione provenit: si illum error ubique comitaretur, in naturæ Auctoris probum redundaret, quod creaturam ratione præditam pejoris conditionis fecisset, ac sint cetera animantia ratione destituta; quibus certissima media præstituit, ut ea, quæ ad propriam conservationem conducunt, assequantur. Vide dicta num. 248. *Prob. conseq.* Fingamus, milia fore in homine judicia, nullum est inconveniens si semel, bis, tertio, denique si nongentiès nonagies novies decipiatur; ergo neque si continenter decipiatur. R. *Fallax* est hæc argumentatio; arguit enim à sensu diviso ad sensum compositum (299): itaque *dist. ant.* nullum est inconveniens si semel, bis etc. in sensu diviso aliorum errorum, *conc. ant.* in sensu composito, *neg. ant.* Granum frumenti acervum non constituit; quid si aliud adjungas? neque tum erit acervus: at ex concessis unicum granum acervum non facit: ergo si secundo, ac tertio unum addideris, neque tum erit acervus: ergo etiamsi nongentiès nonagies novies addideris, acervum non perfeceris.

255. Inst. 1. Amentes continenter decipiuntur, quin ullum argumentum contra naturæ humanæ Conditorum ex eorundem perpetua deceptione deducatur; sed amentes homines sunt: ergo possunt homines continenter decipi, quin probum in Deum redundet. R. 1. *neg. maj.* Amentes plures cognitiones habent erroris

immunes; ex. gr. totum esse majus sua parte, aliasque practicas, quæ ex modo illorum operandi satis discernuntur. 2. *dist. min.* homines sunt usu rationis *carentes*, *conc. min.* usum expeditum rationis habentes, *neg. min.* Quamobrem consequentia nulla est à dicto secundum quid ad dictum simpliciter concludens (230).

256 Inst. 2. Nullum in Deum probrum redundare potest, dummodò media homini præpararit, quibus errorem vitet: atqui ejusmodi mediis præparatis potest homo nolle uti, ac vitio suo semper errare: ergo continua deceptio dari potest. R. *neg. min.* Prima principia, velis, nolis, semel ac intellectui proponuntur, amplecti necesse est. *Prob. min.* Causa erroris in homine est inconsultò agere, sive neglectus mediorum, quæ Deus ipse præparavit ad dignoscendam veritatem: at neglectus ejusmodi est voluntarius; ergo potest velle non uti etc. R. *dist. maj.* causa erroris in his, quæ evidentia non sunt, est neglectus etc. *conc. maj.* in rebus perspicuitate donatis, *neg. maj.* Quæ enim evidentia sunt, statim rapiunt assensum, quia opus sit media adhibere ad ea pensanda, ut assentiamur.

257 Argum. 3. Nullum est medium, quo statum somnii à vigilia distinguamus; at in somniis continenter fallimur: ergo saltem dubium nobis semper erit, utrum decipiamur, necne. R. *neg. maj.* Intima conscientia, quam habemus utriusque status, satis nos discernere facit, vigilantes ne simus, an somniamus. *Nego etiam minorem*, cujus falsitas, vel ex eo con-

stat, quod nonnumquam somniantes, perinde ac vigilantes, rectè nos ratiocinari experiamur. *Prob. maj.* Petrus Apostolus è vinculis exemptus, existimabat se somnium videre, et nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: ergo etc. *dist. maj.* et tunc erat mentis compos, *neg. ant.* et postea ad se reversus plenè cognovit differentiam vigiliæ à somno, *conc. ant.* Sanè in somnis nulla est rerum series, et connexio: vultus, colores, personæ, loca temerè mutantur: ordo ille rerum, quem vigilantes experimur, connexionem causarum cum effectibus semper vigilantibus ac perspicaci menti ostendens, in somniis deficit; omnia confunduntur, nec aliud ex alio procedit, ac veluti ægri somnia vanæ finguntur species, quæ delirantem phantasiam, non rectæ rationis criterium indicant. Quod si series rerum ita se habeat, ut unum ex alio sequatur, sive antecedens sit ratio consequentis, tunc rectè concludimus, non somnii ludibria esse, sed eventus ordine naturæ fieri.

258 Argum. 4. Si evidentia criterium est veritatis, quod evidens uni est, omnibus evidens esse deberet: at plurima sunt, quæ aliis evidentia, aliis falsa, aut dubia sunt, quod in præsentis quæstione manifestum fit: ergo nullum est veritatis criterium. R. *dist. maj.* quod evidens re vera est, omnibus tale esse deberet; *conc. maj.* secus, *neg. maj.* Axiomata, ac prima cognitionum principia nemo rationis compos unquam vel negavit, vel in dubium adduxit. Si qui fuerunt, aut sunt, qui in con-

roversiam revocent ipsorum evidentiam, more Græcorum sophistarum agere credendi sunt, qui contentionis, ut ait Tullius, *amantiores sunt quam veritatis.*

259 Argum. 5. Qui negat aliquid sciri posse, optimè dispositus est ad fidem tuendam, ac suscipiendam: sibi enim diffidens, à Patre luminum tantum veritatem assequi confidit, omniaque dubia, nisi à Deo revelata sint, ducens, faciliùs fucatas incredulorum hominum fallacias declinat: ergo etc. *R. neg. ant. cum adjunctis probationibus.* Nam quum *fides sit ex auditu*, quomodo certus erò vera me audire, qui de omnibus dubito? Quomodo Ecclesiam audire possum, utrum Ecclesia loquatur, subdubitans: Quod si *non plus sapere, quam oportet sapere*, debemus; debemus etiam *sapere ad sobrietatem.* Legesis Lactantium Div. Inst. lib. 3. cap. 4, 5, 6, ubi plura hanc questionem attinentia invenies. Equidem mirari non satis possum, Huetium doctrinæ, ac pietatis laude pollentem virum, pyrrhonismus fulcire etiam à religione voluisse, quod quidem etiam Bayerus, ac Baylius præstiterunt; eodemne animi candore, ac Huetius, alii viderint. Quod ad rem litterariam spectat, quam de ipsa benè meriti sint Sceptici, luculenter ostendit Lactantius, caput 6 supra citatum ita concludens: *Quis enim velit laborare, ne quidquam sciat? aut ejusmodi suscipere doctrinam, aut communem scientiam perdat? Quæ si doctrina est, scientia constet, necesse est: si non est, quis tam stultus est, ut discendum id putet, in quo*

aut nihil discitur, aut omnino dediscitur?"

§. II.

Sensus externi.

260 Sensuum externorum notiones habes num. 2. hic recolendas. *Testimonium* sensuum est perceptio illa, quæ in nobis excitatur occasione objectorum externorum in sensus incurrentium. Porrò ut hæc impressiones legitimæ censeantur, opus est, 1. Sensibus benè valentibus gaudere. 2. Sensus ultra proprium limitem non extendere, atque unumquemque intra suam provinciam continere. 3. Sensuum testimonium constans, perseverans atque uniforme esse debet. 4. Ratio præsidere debet, non duci à sensibus; eorum scilicet relationes prius debent perpendere, cum aliis conferre, nec nisi post maturum examen iudicium ferre.

261 Positio 2. *Testimonium sensuum, siue evidèntia è sensuum testimonio acquisita, alterum est veritatis criterium ad rerum sensibilibus existentiam, affectiones, qualitates, relationes indagandas.* Prob. Sapientissimus naturæ Auctor animam corpore includens, sensus externos illi aptavit tamquam media, ut cum externis rebus commercium haberet: at prorsus illusoriè egisset, ipsi media præparans, quibus continenter falleretur: ergo sensus externi ritè applicati sunt veritatis criterium. *Confirm.* contra scepticos catholicos, qui omne testimonium sensuum rejiciunt. Christus Dominus veritatem resurrectionis discipulis comprobaturus à sen-

sum testimonio illam demonstravit, ad *palpandum*, et *videndum ipsos invitans*, eo quod *spiritus carnem atque ossa non habeat*: ergo sensuum testimonium veritatis criterium est tutissimum.

262 *Prob. 2.* Contra Bercelejum, ac Malebranchium asserentes perpetua deceptione sensus nostros laborare. Bercelejus quidem omnia corpora de medio tollit, ac sensationes nostras ad Deum refert: Malebranchius autem existentiam corporum non à sensibus haberi contendit: nosque omnia in Deo videre, cæterasque sensationes à Deo immediatè in animam agente proficisci; et à divina revelatione easdem intellectui immediatè ostendente. Fac Bercelejanum aut Malebranchianum mundum reapse existere; omnia tandem ita evenient, quomodo etiamnum evenerunt: videlicet ea, quæ videmus, audimus, olfacimus, gustamus, sentimus, eodem modo se habebunt, quoad productionem sensationum in animam nostram; ita ut certissimè pane famem depellam, aqua sitim temperem, somno membra reficiam, omnia deniquè, quæ actiones humanas ad sensus pertinentes dirigunt: enimvero hoc demùm est, quod sensuum testimonium vocamus: ergo etiam si mundum phantasticum fingas, testimonium sensuum admittere debes. Quid plura? Si rem acu tangimus, de nomine tantum lis instituitur: ergo illud dico esse corpus, sensus meos afficere, esse album, nigrum, dulce, amarum, cetera, quod tu vocas operationes Dei in phantasia mea ejusmodi perceptiones excitantis: ve-

rumtamen utrinque convenire oportet, easdemmet sensationes excitari in quibusdam circumstantiis, quocumque demùm modo excitentur. Atqui eas perceptiones in talibus circumstantiis, necessariò sequuturas, sensuum testimonium ad veritatem existentia illarum perceptionum, criteriumque veritatis appellamus: ergo quocumque modo tibi fingas mundum, sensuum testimonium admittere debes.

263. *Oppones 1.* Sensus frequenter nos decipiunt; plurima enim non videmus, quæ nos circumstant; alia aliter ac sunt, conspicimus: rerum figura, distantia, motus, colores plerumque nobis illudunt: corpora sapida, amara, frigida, cetera putamus, quæ ejusmodi qualitates in se non habent, quum sint organorum corporis patientis modificationes: ergo criterium veritatis à sensibus haberi non potest. *Dist. ant.* sensus frequenter nos decipiunt, si ritè applicati sint, conditionibus supra expressis, *neg. ant.* si tales conditiones non adsint; *conc. ant.* Hoc adjunctæ probationes convincunt; sensus non ritè applicatos occasionem esse deceptionis, quod nemo unquam negaverit. Dixi *ocasionem*; nam error in sensibus nullus est, ea enim referunt, quæ juxta physicas leges referre debent. Incurvum remum demersum in aqua vides, quod juxta refractionis canones accidere necesse est: mententurque oculi, qui remum in aqua demersum rectum animo præsentarent. Mens igitur præcipitanter è sensuum relationibus sententiam ferens, in errores labitur: sensuum rela-